آموزش نی

جلد دوم

ردیف مقدماتی

آوانویسی و تدوین

عبدالنقی افشارنیا

مؤسسه‌ی فرهنگی ـ هنری ماهور
تهران ۱۳۹۳

فهرست مطالب

پیشگفتار ۹
جدول آوانگاری (راهنمای تلفظ) ۱۰

Dastgâh-e Shur ..... ۱۱ ..... **دستگاه شور**
1. Darâmad-e Avval ..... ۱۳ ..... ۱. درآمد اول
2. Darâmad-e Dovvom ..... ۱۳ ..... ۲. درآمد دوم
3. Zarbi-ye Shur ..... ۱۴ ..... ۳. ضربی شور
4. Kereshme ..... ۱۵ ..... ۴. کرشمه
5. Rahâvi ..... ۱۶ ..... ۵. رهاوی
6. Âvâz ..... ۱۷ ..... ۶. آواز
7. Hazin ..... ۱۸ ..... ۷. حزین
8. Salmak ..... ۱۸ ..... ۸. سلمک
9. Naghme ..... ۱۹ ..... ۹. نغمه
10. Zirkesh-e Salmak ..... ۲۰ ..... ۱۰. زیرکش سلمک
11. Golriz ..... ۲۱ ..... ۱۱. گلریز
12. Nashib-o Farâz ..... ۲۱ ..... ۱۲. نشیب و فراز
13. Majlesafruz ..... ۲۱ ..... ۱۳. مجلس‌افروز
14. Safâ ..... ۲۱ ..... ۱۴. صفا
15. Dobeyti ..... ۲۲ ..... ۱۵. دوبیتی
16. Gereyli ..... ۲۲ ..... ۱۶. گریلی
17. Shahnâz ..... ۲۴ ..... ۱۷. شهناز
18. Qarache ..... ۲۵ ..... ۱۸. قرچه
19. Razavi ..... ۲۵ ..... ۱۹. رضوی
20. Hoseyni ..... ۲۷ ..... ۲۰. حسینی
21. Hashtari ..... ۲۸ ..... ۲۱. هشتری

Âvâz-e abuatâ ..... ۲۹ ..... **آواز ابوعطا**
22. Darâmad ..... ۳۱ ..... ۲۲. درآمد
23. Râmkali ..... ۳۱ ..... ۲۳. رامکلی
24. Kereshme va Forud ..... ۳۲ ..... ۲۴. کرشمه و فرود
25. Sayakhi ..... ۳۳ ..... ۲۵. سیخی
26. Hejâz ..... ۳۴ ..... ۲۶. حجاز
27. Samali ..... ۳۵ ..... ۲۷. سملی
28. Châhârpâre (Châhârbâgh) ..... ۳۶ ..... ۲۸. چهارپاره (چهارباغ)
29. Gabri ..... ۳۷ ..... ۲۹. گبری
30. Masnavi ..... ۳۸ ..... ۳۰. مثنوی

Âvâz-e Bayât-e Tork ..... ۳۹ ..... **آواز بیات ترک**
31. Darâmad ..... ۴۱ ..... ۳۱. درآمد
32. Kereshme ..... ۴۲ ..... ۳۲. کرشمه
33. Jâmedarân ..... ۴۳ ..... ۳۳. جامه‌دران
34. Feyli ..... ۴۴ ..... ۳۴. فیلی
35. Shekaste ..... ۴۵ ..... ۳۵. شکسته
36. Dogâh ..... ۴۶ ..... ۳۶. دوگاه
37. Qatâr ..... ۴۷ ..... ۳۷. قطار
38. Masnavi ..... ۴۸ ..... ۳۸. مثنوی

Âvâz-e Afshâri ..... ۴۹ ..... **آواز افشاری**
39. Darâmad ..... ۵۱ ..... ۳۹. درآمد
40. Kereshme ..... ۵۲ ..... ۴۰. کرشمه
41. Jâmedarân ..... ۵۳ ..... ۴۱. جامه‌دران
42. Nahib ..... ۵۴ ..... ۴۲. نهیب
43. Qarâyi ..... ۵۵ ..... ۴۳. قرایی
44. Rahâvi ..... ۵۵ ..... ۴۴. رهاوی
45. Masnavie Pich ..... ۵۶ ..... ۴۵. مثنوی پیچ

Âvâz-e Dashti ..... ۵۷ ..... **آواز دشتی**
46. Hâjiâni ..... ۵۹ ..... ۴۶. حاجیانی
47. Darâmad ..... ۶۰ ..... ۴۷. درآمد
48. Kereshme ..... ۶۰ ..... ۴۸. کرشمه
49. 'Oshshâq ..... ۶۱ ..... ۴۹. عشّاق
50. Chupâni ..... ۶۲ ..... ۵۰. چوپانی
51. Ghamangiz ..... ۶۲ ..... ۵۱. غم‌انگیز
52. Bidekâni ..... ۶۳ ..... ۵۲. بیدکانی
53. Gilaki ..... ۶۴ ..... ۵۳. گیلکی
54. Sârang ..... ۶۵ ..... ۵۴. سارنگ
55. Masnavi ..... ۶۵ ..... ۵۵. مثنوی

Dastgâh-e Homâyun ..... ۶۷ ..... **دستگاه همایون**
56. Châhârmezrâb ..... ۶۹ ..... ۵۶. چهارمضراب
57. Darâmad ..... ۷۰ ..... ۵۷. درآمد
58. Kereshme ..... ۷۱ ..... ۵۸. کرشمه
59. Gushe-ye Châhârgâh ..... ۷۲ ..... ۵۹. گوشه‌ی چهارگاه
60. Mavâliân ..... ۷۲ ..... ۶۰. موالیان
61. Chakâvak ..... ۷۳ ..... ۶۱. چکاوک
62. Tarz ..... ۷۴ ..... ۶۲. طرز
63. Bidâd ..... ۷۵ ..... ۶۳. بیداد
64. Neydâvud ..... ۷۶ ..... ۶۴. نی‌داوود
65. Leyli-o Majnun ..... ۷۷ ..... ۶۵. لیلی و مجنون
66. 'Oshshâq ..... ۷۸ ..... ۶۶. عشّاق

67. Shushtari ..... ۷۹ ..... ۶۷. شوشتری
68. Bakhtiâri ..... ۸۰ ..... ۶۸. بختیاری

Âvâz-e Bayâte Esfahân ..... ۸۱ ..... **آواز بیات اصفهان**
69. Darâmad-e Avval ..... ۸۳ ..... ۶۹. درآمد اول
70. Darâmad-e Dovvom ..... ۸۳ ..... ۷۰. درآمد دوم
71. Bastenegar ..... ۸۴ ..... ۷۱. بسته‌نگار
72. Jamedarân ..... ۸۵ ..... ۷۲. جامه‌دران
73. Dobeyti ..... ۸۶ ..... ۷۳. دوبیتی
74. Bayât-e Râje ..... ۸۶ ..... ۷۴. بیات راجه
75. Hazin ..... ۸۷ ..... ۷۵. حزین
76.'Oshshâq ..... ۸۷ ..... ۷۶. عشّاق
77. Shâhkhatâyi ..... ۸۸ ..... ۷۷. شاه‌ختایی
78. Suz-o Godaz ..... ۸۹ ..... ۷۸. سوز و گداز
79. Masnavi ..... ۹۰ ..... ۷۹. مثنوی

Dastgâh-e Mâhur ..... ۹۱ ..... **دستگاه ماهور**
80. Châhârmezrâb ..... ۹۳ ..... ۸۰. چهارمضراب
81. Darâmad ..... ۹۴ ..... ۸۱. درآمد
82. Kereshme ..... ۹۵ ..... ۸۲. کرشمه
83. Goshâyesh ..... ۹۶ ..... ۸۳. گشایش
84. Dâd ..... ۹۷ ..... ۸۴. داد
85. Khosravâni ..... ۹۸ ..... ۸۵. خسروانی
86. Delkash ..... ۹۹ ..... ۸۶. دلکش
87. Khâvarân ..... ۱۰۰ ..... ۸۷. خاوران
88. Neyshâburak ..... ۱۰۱ ..... ۸۸. نیشابورک
88-2. Feyli ..... ۱۰۱ ..... ۸۸-۲. فیلی
89. Hesâr ..... ۱۰۲ ..... ۸۹. حصار
90. Forud ..... ۱۰۲ ..... ۹۰. فرود
91. Nahib ..... ۱۰۳ ..... ۹۱. نهیب
92. Châhârpâre (Nasirkhâni) ..... ۱۰۴ ..... ۹۲. چهارپاره (نصیرخانی)
93. Neyriz ..... ۱۰۶ ..... ۹۳. نیریز
94. Shekaste ..... ۱۰۷ ..... ۹۴. شکسته
95. Râk-e Keshmir ..... ۱۰۸ ..... ۹۵. راک کشمیر
96. Sâqinâme ..... ۱۰۹ ..... ۹۶. ساقی‌نامه
97. Sufinâme ..... ۱۰۹ ..... ۹۷. صوفی‌نامه
98. Koshte ..... ۱۱۰ ..... ۹۸. کُشته

Dastgâh-e Segâh ..... ۱۱۱ ..... **دستگاه سه‌گاه**
99. Darâmad-e Avval ..... ۱۱۳ ..... ۹۹. درآمد اول
100. Darâmad-e Dovvom ..... ۱۱۳ ..... ۱۰۰. درآمد دوم
101. Pishzangule ..... ۱۱۴ ..... ۱۰۱. پیش‌زنگوله

102. Zangule ..... ۱۱۴ ..... ۱۰۲. زنگوله
103. Zâbol ..... ۱۱۴ ..... ۱۰۳. زابل
104. Muye ..... ۱۱۵ ..... ۱۰۴. مویه
105. Mokhâlef ..... ۱۱۶ ..... ۱۰۵. مخالف
106. Bastenegâr ..... ۱۱۷ ..... ۱۰۶. بسته‌نگار
107. Maghlub ..... ۱۱۸ ..... ۱۰۷. مغلوب
108. Naghme-ye Maghlub ..... ۱۱۸ ..... ۱۰۸. نغمه‌ی مغلوب
109. Dobeyti ..... ۱۱۹ ..... ۱۰۹. دوبیتی
110. Masnavi ..... ۱۲۰ ..... ۱۱۰. مثنوی

Dastgâh-e Châhârgâh ..... ۱۲۱ ..... **دستگاه چهارگاه**
111. Darâmad-e Avval ..... ۱۲۳ ..... ۱۱۱. درآمد اول
112. Darâmad-e Dovvom ..... ۱۲۳ ..... ۱۱۲. درآمد دوم
113. Kereshme ..... ۱۲۴ ..... ۱۱۳. کرشمه
114. Pishzangule ..... ۱۲۴ ..... ۱۱۴. پیش‌زنگوله
115. Zangule ..... ۱۲۵ ..... ۱۱۵. زنگوله
116. Naghme ..... ۱۲۵ ..... ۱۱۶. نغمه
117. Zange Shotor ..... ۱۲۶ ..... ۱۱۷. زنگ شتر
118. Zâbol ..... ۱۲۷ ..... ۱۱۸. زابل
119. Muye ..... ۱۲۸ ..... ۱۱۹. مویه
120. Hesâr ..... ۱۲۸ ..... ۱۲۰. حصار
121. Mokhâlef ..... ۱۲۹ ..... ۱۲۱. مخالف
122. Maghlub ..... ۱۲۹ ..... ۱۲۲. مغلوب
123. Hozzân ..... ۱۳۰ ..... ۱۲۳. حزّان
124. Hodi va Pahlavi ..... ۱۳۰ ..... ۱۲۴. حدی و پهلوی
125. Rajaz ..... ۱۳۱ ..... ۱۲۵. رجز
126. Mansuri ..... ۱۳۱ ..... ۱۲۶. منصوری
127. Forud ..... ۱۳۲ ..... ۱۲۷. فرود

پیشگفتار

موسیقی هر ملت نماینده‌ی روح و ذوق و سرچشمه‌ی الهام آن ملت است. همانند تاریخ بس کهنمان موسیقی ما هم از عهد قدیم به یادگار مانده است. ما از خلال این نغمه‌ها با گذشته‌ی پرافتخار خود رابطه پیدا می‌کنیم و از این نواها که آرام‌دهنده‌ی خاطر و روشنی‌بخش دل ماست بهره می‌گیریم. گذشتگان که فاقد وسایل ضبط الحان موسیقی بودند از راه حافظه و گوش این نغمه‌ها را به خاطر سپردند و سینه‌به‌سینه و دهان‌به‌دهان به ما آموختند. و اکنون وظیفه‌ی ماست که با داشتن وسایل فنی و غنی‌تر آن‌ها را حفظ کنیم و به آیندگان بسپاریم.

ردیف وسیله‌ای برای آموزش و زمینه‌ای برای انتقال موسیقی سنتی ایران است. هدف اصلی بنیان‌گذاران ردیف تدوین مجموعه‌ای مرتبط و منظم از ملُدی‌های سنتی بوده است. قدیمی‌ترین ردیف‌هایی که می‌شناسیم ردیف‌های دو استاد بزرگ موسیقی ایران، میرزاعبدالله و آقاحسین‌قلی است. اولین ردیفی که چاپ و منتشر شده، ردیف هفت دستگاه موسیقی ایرانی است که به همت موسی معروفی گردآوری و به خط نت نوشته شده و توسط وزارت فرهنگ و هنر در سال ۱۳۴۲ به‌چاپ رسیده است.

برای شناخت بهتر و عمیق‌تر موسیقی باید اول آن را درک کنیم. یعنی بیشتر و دقیق‌تر به موسیقی گوش دهیم و ابتدا از قطعات ساده شروع کنیم تا به آهنگ‌های پیچیده برسیم. همچنین لازم است معلومات خود را درباره‌ی موسیقی روزبه‌روز افزایش دهیم. اساس موسیقی ایران بر مقام‌هاست. در کتاب‌هایی که راجع به موسیقی ما نوشته شده، از دوازده مقام سخن به میان آمده است. مقام همان است که در موسیقی اروپایی مُد نامیده می‌شود. در قرون اخیر مقام به تدریج منسوخ شده و دستگاه جانشین آن شده است. موسیقی ما اکنون دارای هفت دستگاه و پنج آواز است. دستگاه‌ها عبارت‌اند از شور، همایون، سه‌گاه، چهارگاه، ماهور، نوا، راست‌پنج‌گاه، و آوازها عبارت‌اند از ابوعطا، بیات ترک، افشاری و دشتی که متعلق به دستگاه شور هستند و آواز اصفهان که متعلق به دستگاه همایون است.

هر دستگاه دارای نغمه‌هایی است که گوشه نامیده می‌شوند. نوازندگان امروز همه‌ی گوشه‌های یک دستگاه را نمی‌نوازند، شاید به این دلیل که شنونده را خسته می‌کند. در این کتاب دستگاه‌ها خلاصه شده‌اند و توضیحات لازم برای گوشه‌های مختلف داده شده است.

جلد دوم آموزشِ نی که به صورت ردیفِ سازی برای نی نوشته شده و در دسترس هنرپژوهان قرار گرفته، برداشتی است از ردیف موسیقی سنتی ایران که با توضیحات زنده‌یاد استاد روح‌الله خالقی و تار شادروان نصرالله زرّین‌پنجه اجرا و ضبط شده است.

انتخاب گوشه‌ها مبتنی بر امکانات سازِ نی و توان هنرجویان است و از گوشه‌های متداول بیشتر استفاده شده است. امید است که علاقه‌مندان و هنرجویان عزیز، با تمرین و ممارست لازم، با ردیف موسیقی ایران آشنا شوند و با درک بیشتری به تحصیل آن بپردازند.

عبدالنقی افشارنیا